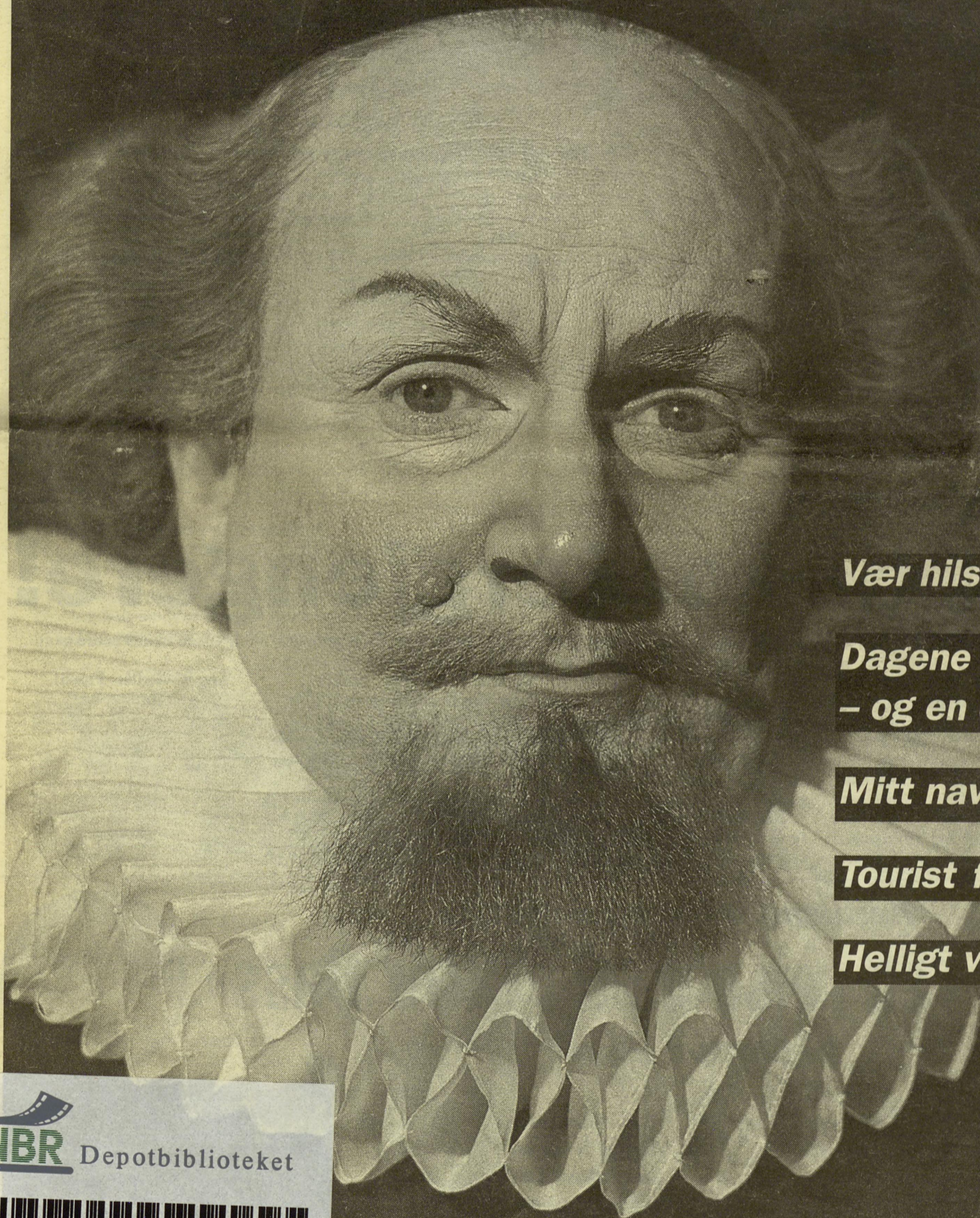

til Helgeland

- en reise med
Petter Dass

NORDLAND TEATER - 1997 • Pris kr. 20,-

Vær hilset! side 2

Dagene på jorden
- og en evighet hos Gud side 3

Mitt navn er Petter Dass side 4

Tourist from Heaven... side 9

Helligt vorde dit navn side 12

NBR Depotbiblioteket

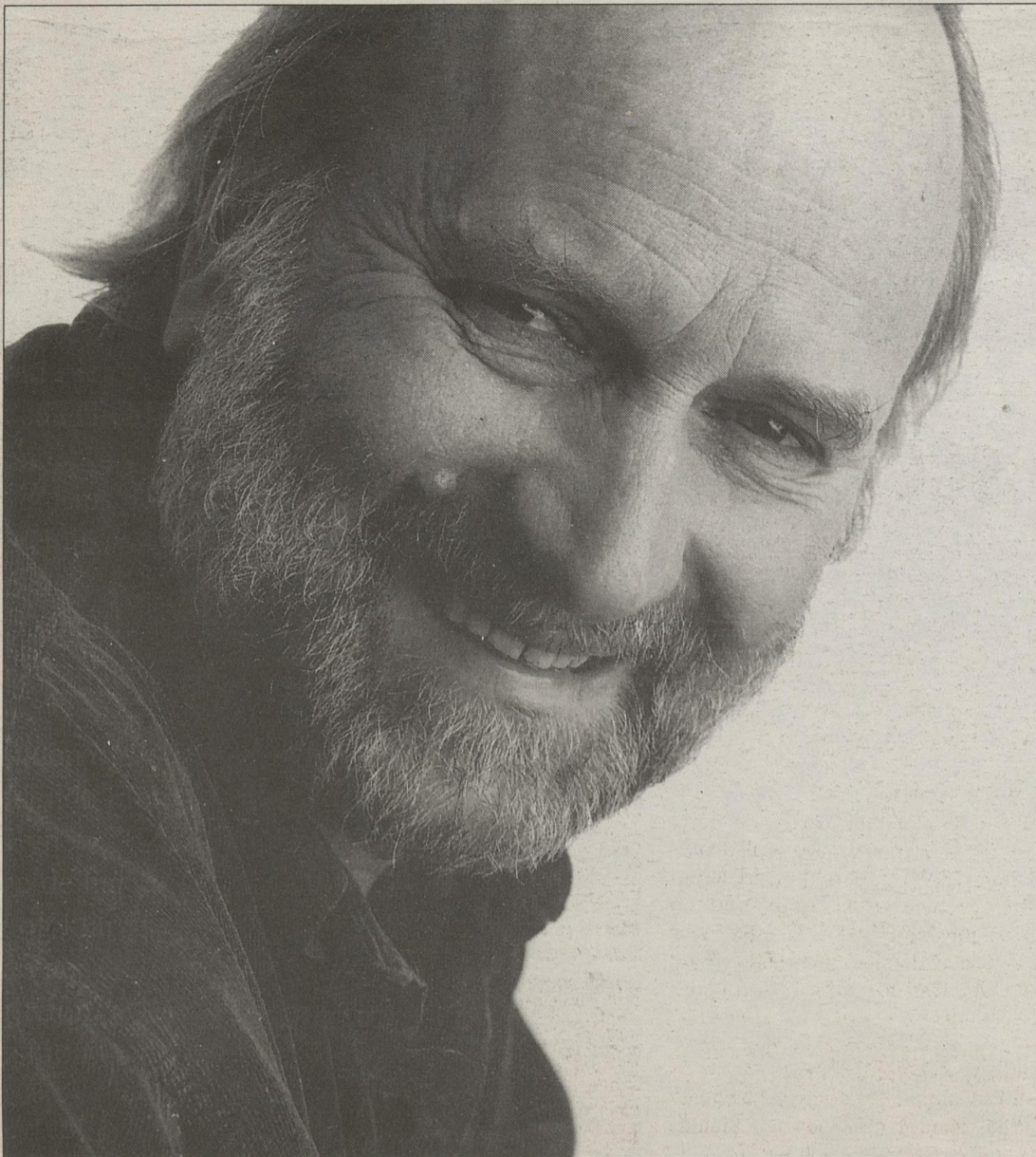
98sd 24 660

Av Morten Jostad • Med Frode Rasmussen som Petter Dass • Regi: Anne Meek
Scenografi: Inger Astri Kobbevik Stephens • Musikalsk ansvarlig: Bodvar Moe
Nordland Teater i samarbeid med lokale kor fra hele Nordland

NBR-DEPOTBIBLIOTEKET
POSTBOKS 278 - 8601 MO

NBR-DEPOTBIBLIOTEKET
POSTBOKS 278 - 8601 MO

Design/illustrasjon: Anotografene AS • Foto: Sjøgen, Sjønesen og Kjetil Børn

Vær hilset, I, Nordlands bebyggende Mænd

Fra Verten i Huset til trælende Svend,
Vær hilset, I, Kofte-klæd Bønder!
Ja samtlige saa vel ud til Fiære som Field
Saa vel den der bruger med Fisken paa Gield
Som salter Graae-Torsken i Tønder.
Vær hilset, I Geistligheds hederlig Lius
Prælater, og Orden i Helligdoms Huus,
Hver i sin Bestilling hin gievel!
Tillige den velbetroed Øvrigheds Mand,
Som bære bør Sverdet og Retten i Land,
Fra Völd og Uorden hanthæve!
Hil være Leylendingen, Huus-Manden og,
Hver Odelsmand med den Strandsiddende Flok
Af hvad for slags Middel og Evne
Udligere, Kræmmer, hvad Navne de har
Samt flere, som jeg her udtydlig og klar
For Mangel af Tiid ey kand nævne.
Hil være det elskelig Qvindelig Kiøn,
Matroner og ægte-gift Hustruer skiøn',
Madamer og ugifte Piger;

VÆR HILSET I Nordlands teatergjengere!

Å ta i bruk vår historie og vår kulturarv, slik som Nordland Teater gjør med «Til Helgeland - en reise med Petter Dass», og slik som vi også skal gjøre i -98 med dramatiseringen av Hamsuns «Benoni og Rosa», er en naturlig oppgave for et regionteater.

Vi virker i et område av landet vårt som er utrolig rikt på slik kulturarv. Men hvis grunnen bare er å hedre våre forfædres kulturhelter, så gjør man teaterkunsten en bjørnetjeneste. Og resultatet kan lett bli like kjedelig som en 17. mai-tale. Det er snart ikke et nes som ikke hver sommer blir befolket med historiske spel. Som sosial folkesamling og fest fungerer

dette utmerket, men jeg ser det ikke naturlig at Nordland Teater prioriterer slikt teater.

Profesjonelt teater bør være underholdende og utfordrende. Det bør presentere historie på en måte som vi i vår tid får mening av, som setter vår tid i relieff.

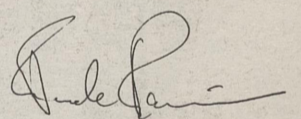
Når det er sagt så ser vi det som en utfordring å få arbeide sammen med amatører. Og hva

er mer naturlig enn å lage teater sammen med de mange «blanda-korene» rundt omkring i hele Nordland. Alle disse korene har Petter Dass på repertoaret, og alle har et sterkt forhold til dikterpresten som vi nå jubilerer.

Vi gleder oss til sammen med dem «å vinne frem til den Store Sangens dag». Og forhåpentligvis sette i gang diskusjon

om vitsen med å hedre ham.

Singot! Godtår! Prosit!
- og god fornøyelse.

teatersjef

Nordland Teater presenterer

«til Helgeland - en reise med Petter Dass»

av Morten Jostad

Regi	Anne Meek	Disse er med:		Teknisk ansvarlige:	
Scenografi	Inger Astri Kobbevik Stephens	Herr Petter	Frode Rasmussen	Inspisient	Ole A. Kværneng
Musikalsk ansvarlig	Bodvar Moe	MarieLise	Jaastad Bonsaksen	Lys	Nils Chr. Hansen
Musikalsk ansvarlig kor	Bjørn Andor Drage	Johannes	Svenn Bernhard Syrin	Lyd	Frank Berg
Sminke	Håkan Hede	Jakop	Thomas Fasting	Sufflør	Isabella Flått
Kostyme	Linda Nielsen/ Inger Astri Kobbevik Stephens	Lisen	Hæge Manheim	Rekvisitør	Gerd-Irene Nilssen
		Musiker:	Ove Larsen	Snekker	Harry Sørensen
				Produksjonssjef	Per Rasmussen

Ellers medvirker lokale kor på hvert spillested. Kostymer og kulisser er laget på Nordland Teaters verksteder. Fotografering, video- eller lydopptak er ikke tillatt under forestillingen. Vær vennlig å stenge av digitalur, mobiltelefoner og lignende!

Til Helgeland - en reise med Petter Dass	Utgitt av: Nordland Teater AS	Ansvarlig utgiver: Teatersjef Frode Rasmussen	I redaksjonen: Marit Hjorthol, Elin Rønning, Kjersti M. Berg og Anne Meek	Grafisk design forside: Autografene AS Lay-out: Rana Blad	Grafisk design midtside: Visuell Design AS Forsidefoto: Siggen Stinessen Foto fra forest./naturfoto: Ketil Born
---	----------------------------------	--	---	---	--

«DAGENE PÅ JORDEN ...»

I anledning Petter Dass jubileet hadde vi kanskje forventet å bli tatt med tilbake til 1600-tallet for å bli kjent med dikterprestens liv og levnet. Isteden tar stykket fatt i vår egen tid- og vår «tilværelses uutholdelige letthet».

Vi følger Marie, en søkende sjel, på flukt fra meningsløsheten. I Petter Dass møter hun konsekvens og klarhet. Dette hjelper henne å treffe viktige valg for å få det bedre i livet sitt. For som Petter Dass sier: «Dette er alt du har. Dagene på

jorden og en evighet hos Gud».

I sitt eget liv opplevde Petter Dass store personlige og sosiale omveltninger. Han kjente fattigdom såvel som velstand fra egen erfaring. Kanskje det er derfor han - på en folkelig måte

- har kunnet gi mennesker fortrøstning gjennom 350 år. Og derfor er det nettopp Marie i storkiosken han bekymrer seg for når han nå gjester sitt sognefolk.

Anne Meek
regissør

Disse møter du på scenen:

Frode Rasmussen - skuespiller

Kom til Trøndelag Teater som elev i 1966, og slo igjennom i 1971 som konferansier i *Cabaret*. I tillegg til å være ansatt på Trøndelag Teater har han vært ansatt på Nationaltheateret, Hålogaland Teater og den Nationale Scene. I 1981 ble han landskjent som Norges første betydelige Dario Fo-fortolker med énmannsforestillingen *Herre Gemini, gjøglerne kommer!*

Rasmussen har vært ansatt som teatersjef på Nordland Teater siden januar 1997. Hans første forestilling ved teateret var *Cabaret*, der han hadde regien og spilte jøden Hr. Shultz.

Lise Jaastad Bonsaksen - sanger/skuespiller

Lise er utdannet sangpedagog ved Bergen musikkonservatorium. Hun har turnert for Rikskonsertene og vært musikalsk leder for klosterspillet *Lailas Reise* av Anne Søyseth. I tillegg til å drive utstrakt konsertvirksomhet holder hun også seminarer i kor/stemmebruk. Hun er for tiden kordirigent for Helgeland Kammerkor og ansatt ved musikklinja på Mosjøen Videregående skole. Dette er hennes første rolle som skuespiller ved et profesjonelt teater.

Hæge Manheim - skuespiller

Hun debuterte på Riksteatret i 1987 og kom til Nordland Teater som elev i 1988. I 1989 ble hun fast ansatt ved Nordland Teater. Her har hun medvirket i (de fleste oppsetninger) bl.a. *Mio, min Mio, Tang mellom tær'n, Romeo*

og *Julie, Tre dager i mai, Victoria, Ole Brumm, Et fandens fruentimmer, Gjengangere* m.fl.

Hun tok permisjon 1995-96 og var da ved Teater Ibsen ett år, gjorde monologen *Edit - Tommelises mamma* ved Det Dær Teatret og jobbet frilans i Oslo.

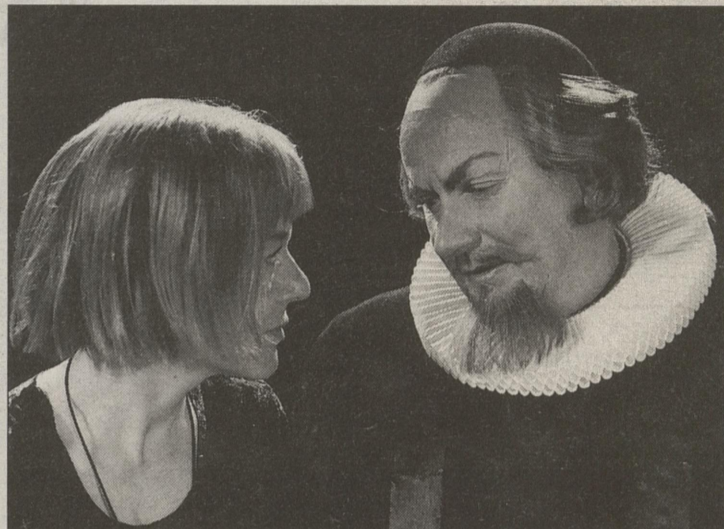
I vinter var hun medinstruktør for *Billemann & Bollemann* og medvirket i *Cabaret*.

Svenn Bernhard Syrin - skuespiller

Svenn Bernhard Syrin er utdannet skuespiller ved Statens Teaterskole i 1974. Han har vært ansatt som skuespiller ved Riksteatret, Teatret Vårt, og er for tiden ved Hålogaland Teater. Han har også vært konstituerende teatersjef ved Hålogaland Teater i -89 og -90. Han har hatt flere roller i film og TV-produksjoner.

Thomas Fasting - skuespiller

Han har vært ansatt som skuespiller på Nordland Teater siden 1983. Han er utdannet ved Statens Teaterhøgskole, og har tidligere jobbet ved Den Nationale Scene, Det Norske Teater, Trøndelag Teater og fjernsynsteatret. Thomas har spilt i stykker av Moliere, Ibsen, Beckett, etc. Han er en av initiativtakerne bak «Det Dær Teatret». I tillegg har han ved flere anledninger vært engasjert ved Hamsun-dagene på Oppeid. Der har han vært instruktør av *Æventyrlandet* og *Over fjorden etter folk*, som var en teaterforestilling til havs i Ofotfjorden.

Marie (Lise Jaastad Bonsaksen) får et spesielt forhold til Petter Dass (Frode Rasmussen)

Marie har et turbulent forhold til dirigenten i koret (Svenn B. Syrin)

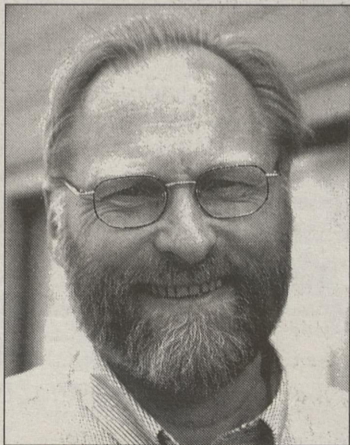
Velkommen til Alstahaug

«Hvordan kan Petter Dass ha inspirert andre diktere i samtid og ettertid? Hva kan han bety for lyrikerne i dag? Hvordan ser en lyriker i dag på Petter Dass?». Dette er tittelen på det foredrag som direktør i Aschehoug Forlag, Kjell Heggelund, skal holde i forbindelse med litteratur- og historieseminaret under Petter Dass' 350-årsjubileum i Alstahaug.

Jeg skal for all del ikke prøve å gi svar på disse spørsmålene. Imidlertid er det forunderlig, for en som arbeider daglig med dette 350-årsjubileet, å registrere på nytt og på nytt hvordan denne Petter Dass inspirerer, engasjerer, fascinerer og motiverer, ikke bare lyrikerne og poeter, men nær sagt alle slags typer mennesker og mennesker i de forskjellige profesjoner.

«Petter Dass-året» 1997 er over oss selv om det på ingen måte er offisielt proklamert hverken lokalt eller sentralt. Over det ganske land foregår det en lang rekke forskjellige arrangementer og markeringer av dikterprestens 350-årsjubileum.

I Alstahaug er vi både stolte

Kjell Flatøy

og glade over å være vertskap for et meget omfattende og godt jubileumsprogram. Spesielt glade er vi over at Nordland Teater har satt Petter Dass så ettertrykkelig på sitt program og er her med nyskrevet og dagsaktuell scenekunst om den ærverdige Herr Petter.

Nordland Teater og vår nye teatersjef, Frode Rasmussen, har her tatt tak i noe av «malmen» i vår nordnorske kulturhistorie. Jeg er ikke i tvil om at dette er et

viktig og riktig grep av vårt eget regionteater både for sin egen del og for publikumsinteressen.

Petter Dass har gjennom sin dikterkunst gitt nordlendingen åndelig styrke og nødvendig formanig opp gjennom tidene. Hans kulturelle betydning går langt ut over det som kan knyttes til det spesielle; f.eks. forskning, kunst eller kulturelle arrangementer som årets jubileum. Den dag i dag er han på forunderlig vis med oss i hverdagen enten vi er på sjøen, i kirka, på skolen eller i prat med kjenninger på butikken eller i kafeen.

Det skal bli meget spennende å se hva Nordland Teater vil gjøre med denne åndskraften i vår kultur. Jeg tror vi her får enda et bevis på at Petter Dass så absolutt er med oss i dagens Nordland.

Break a leg!
Sandnessjøen juni 1997

Kjell Flatøy
kultursjef
(leder av jubileums-
komiteen)

Disse står bak kveldens forestilling:

Anne Meek - instruktør

Hun er utdannet regissør fra University of Lincoln, Nebraska. Anne har satt opp flere oppsetninger bl.a ved Den Nationale Scene og Hålogaland Teater, Romerike Folkehøgskole og i frigruppesammenheng.

For tiden er hun ansatt på dramalinjen ved Høgskolen i Nesna.

Håkan Hede - sminkør

f. 1944, svensk malkør. Han var med på bygge opp Dramatiske Institutet i Stockholm, og underviste der og ved andre sceneskole i Sverige, samt ved Statens Teaterhøgskole i Oslo. I 1971 gjorde han sin første oppgave i Norge med *Peer Gynt* på Riksteatret. Senere har han hatt en lang rekke oppgaver i norsk teater. Han har vært med på å gi maskeringskunsten en selvstendig posisjon i norsk teater og har bidratt til å utbre interessen for maskering gjennom en lang rekke kurs og seminarer.

Bodvar Moe - musikalsk ansvarlig

Født i Mosjøen og bosatt i Rana. Han er frilans komponist/musiker og lærer i musikk ved Mjølan videregående skole, Mo i Rana. Han har skrevet bestillingsverk for forskjellige ensembler, orkesterverk, musikaler, kammermusikk og musikk til flere titalls teateroppsetninger rundt om i landet. I tillegg har han skrevet filmmusikk, balletter, sanger, vignetter til reklame etc.

Inger Astri Kobbekv Stephens - scenograf

Hun er utdannet scenograf og kostymedesigner fra Wimbeldon school of Art i 1993. Før utdannelsen har hun blant annet jobbet som scenemaler på Nationaltheatret. Etter utdannelsen har hun arbeidet med frie grupper i tillegg til å ha scenografien på *Shirley* ved Centralteatret høsten -95. Hun er fast medlem av prosjektteatergruppa Ad Libitum og er for tiden tilknyttet Sør-Helgeland Kunsthøgskole.

Linda Nielsen - kostyme

Linda Nielsen har treårig utdannelse i kjole- og draktsøm. Hun har vært ansatt som leder av systua ved Nordland Teater siden 1994.

«Mit navn er Petter Dass — jeg bor ved verdens ende»

1647

Petter blir født på Nord-Herøy. Hans far, Peiter Pitterssen Dundas kom fra Dundee i Skottland. Han kom til Norge i 1640-årene. Som forretningsmann i Bergen i få år - reiste så nordover for å handle med fiskerne og bøndene. Havs søster ble igjen i Bergen og giftet seg med en rik handelsmann. Selv giftet han seg med Maren Falck, datter av Helgelands fogd, en av landsdelens rikste godseiere. Hun ble Petters mor. De første barneårene var en lykkelig tid i Petters bevissthet.

1653

Petters far dør. Petter - 6 år - og søsknene hans blir bortsatt til slektninger og venner. Moren reiser til Hadsel i Vesterålen og gifter seg der med presten Mogens Tilemann en stund etter mannens død. Petter blir bortsatt hos sin mors søster, Anna Falck, gift med presten i Nærøy, Niels Mikelsen Arctander. Gjetergutt og skoleelev hos Nærøypresten i 6-7 år.

1660

13 år gammel drar han til Bergen for å gå på skole. Bor hos sin fars søster Maria, gift med kjøpmann Fasmer. Latin var viktigste skolefag, lærte å dikte på norsk og latin, men latinske klassiske verker som forbilde. (Ovid, Horats, Terents, Vergil).

1666

20. juli dette år blir Petter - 19 år - innskrevet som student ved Københavns universitet. Ensom og fattig i København. Ingen nære slektninger der bortsett fra en fetter - Peter Jespersen - som bodde godt hos sine foreldres forbindelser. Møter en del av de viktigste strømninger i litteratur og kirkeliv. Nært forhold også til naturvitenskapen ved siden av teologien. Den rene lutherdom var viktig - studiemiljøet tok avstand fra katolisisme og kalvinisme på en nokså bastant måte.

1669

Ankommer Helgeland med jekt fra Bergen om høsten. Ferdig med skolegang og studier 23 år gammel. Begynner som huslærer i Vefsn.

1672

Drar til København for å få tilgivelse fra kongen fordi han har besvangret Margrethe Andersdatter uten å være gift med henne.

1673

17. september tilgis Petter Dass av kongen i et brev fra ham, for sin «Leyermaalsforseelse». Senere samme år:

bispeksamen og ordinasjon til å bli huskapellan til res. kap. på Nesna, med rett til å følge etter ham når denne falt fra.

1675

Sønnen Anders blir født. (Når Margrethes og Petters første barn blir født (jfr. Københavnsreisen i 1672) vites ikke. Hans navn var Lars).

1678

Petter Dass arver gården Strand på Nesna etter sin bestefar, fogden Petter Jacobsen Falck. Den økonomiske stilling bedres. Hans svigerfar, res. kap. Wirthmand dør samme år. Petter Dass får ikke stillingen etter ham. Skriver klagevisen Mammons Regimente og Plutonis Herredømme. (Var forvaltningen korrump? spør han i denne visen).

1681

Nesnapresten Dingkloug (Dinclow) dør. Petter Dass søker om å bli res. kap. etter ham.

1683

Utnevnes til res. kap. i Nesna.

1689

Utnevnes 18. mai til sogneprest i Alstahaug.

1691

Sønnen Lars dør under en sjøreise, i forbindelse med sine studier i Bergen.

1696

Nordlands Trompet antagelig ferdig avsluttet dette året.

1697/98

Prøver å få Katekismesangene trykket.

1699

Nordlands Trompet utgitt for første gang.

1700

Petter Dass er syk og svak. Søker om å få sønnen Anders som har studert både i København og London og er blitt magister, godkjent som sin eg en huskapellan.

1702

Ny søknad om Anders som huskapellan.

1704

Nordlands Trompet forsøkt utgitt andre gang. Sønnen Anders utnevnes dette året til huskapellan hos sin far.

1707

18. september - sogneprest Peder Bredal ifølge kirkeboknotat i Brønnøysund, til Alstahaug for å begrave sin venn og kollega Petter Dass.

Mytene om Petter Dass

Det finnes en rekke myter og sagn om Petter Dass fra alle kanter av landet. I gamle oppslagsverk døde Petter Dass i 1707, i 1708 og i 1709, alt etter hvilket leksikon man hadde i handa.

Og da han døde, ble han gravlagt under korpartiet i Alstahaug kirke. Det er helt sikkert, og i hvert fall har folketroen holdt dette høyt som et utvilsomt faktum. Samtidig har alle ekte nordlendinger visst bedre: Han Petter er aldri blitt gravlagt. Som Moses ble hentet til himmelens gleder av Vårherre selv, slik også med han Petter.

Mytene fortalte at «Herr Petter» var så mektig at han kunne rå med selve naturkrefterne og berge folk fra både uår og andre ulykker. Ifølge folketroen skul-

le han ha studert ved høyskolen i Wittenberg, og lært seg trolldomskunster. Han hadde også Svarteboka, mente de, og han kunne «temme fanden» og «løse djevelen» med trolldomskunstene sine.

Det mest kjente sagnet om Petter Dass, som fortelles på de forskjelligste kanter av landet, er fortellingen om prestens ritt til København på djevelens rygg:

Herr Petters ry, heter det, hadde nådd helt ned til København, og kongen fikk lyst til å høre ham preke. Så sendte han bud til presten, at han første juledag skulle preke for kongen i København. Brevet sendte han opp til en bisp i Norge, og siden skulle det gå fra prest til prest helt opp til Helgeland. Men dis-

se prester skjønte nok hva meningen var med brevet, og var misunnelige over at Petter Dass skulle nyte så stor en ære.

Petter Dass - «på djevelens rygg».

Derfor beholdt de brevet hver en stund, og fikk ordnet det slik, at det ikke kom frem til Alstahaug før på juleaften. Men Herr Petter visste råd likevel. Om kvelden etter nadverden gikk han inn på kontoret sitt og

låste døren vel igjen. Da dro han frem en koffert, fant seg en hestesadel som han la på kofferten, kledde så på seg Prestekjolen og kraven. Deretter tok han Svarteboken i hånden, satte seg opp i sadlen og ga seg til å lese og mane, helt til han fikk løst den onde. Han kom da farende midt frem på gulvet så gnistene spraket rundt ham. - Hva vil du meg? spurte han. - Du skal til København i presteskys, og det på flyvende timen. - Hva får jeg så for skyssen? spurte den onde. - Du skal få sjelene til alle de som sovner i kirken i morgen, svarte Herr Petter. Dermed var den onde fornøyd, tok kofferten og presten og for avsted. Men da de kom midt utpå Stadthavet begynte djevelen å bli trett. Han

seg nedover, helt til presten kjente at vannet skvatt rundt ham. Den onde tenkte at Herr Petter ville bli redd og nevne Jesu navn - for da visste han at han kunne kaste ham av seg. Så sa han: Hva sa apostelen Petrus, da han var i havsnød? - Høyere opp og rett fram, din djevel, svarte Petter Dass og ga i det samme skysskaren et kraftig rapp med staven sin. Så kom da Herr Petter frem til København i passelig tid. Juledag preket han for kongen og dronningen, og kirken var overfylt av folk, som ville høre den fremmede presten. Skysskaren ventet utenfor for å få sin skysslønn. Men presten visste å holde dem våkne, så det var ikke råd for noen å sove i kirken den dagen. Dett, sa den onde, var det største fantestykket han hadde vært ute for noen gang.

Jubileumsåret for Petter Dass

Tekst Øyvin Danielsen

I 1997 feires Petter Dass i kulturnorge. 350-års jubelanten feires med kirkekonserter, bokutgivelser, artikkelkriblerier og Petter Dass-dager. Det er bredden i norsk kulturliv som går sammen om dette jubileumsarrangementet.

Hva er det vi feirer? Eller hvem var Petter Dass, og hvem er Petter Dass i dag? Jubileumsåret er kanskje et forsøk på å svare på disse spørsmålene.

Petter Dass var innvandringen som ga nordlendingene sjørespekt. Nordlands Trompet innledes med et hyllingsdikt («Vær hilset...»), en diktform som det var vanlig å skrive til konger og fyrster. Petter Dass hyller i stedet fiskerbonden i Nordland. Han løfter opp hverdagen til «Nordlands bebyggede Mænd» og gjør den til en gudstjeneste. Og i den hverdagsgudstjenesten passer også salmediktinga: Bibelsk visebok, Katekismesangene, Evangeliesangene. Bibelen og katekisma gjendiktes på vers og rim til føyelige melodier som får det til å rykke i dansefoten. Humøret er hovedstrengen i all Petter Dass si diktning.

Dette feirer vi altså: Dikteren som så nordlendingene, og dikteren som forsto at den Gud som har skapt menneskene mellom fjæresteinene her nord, han måtte ha mye humor! Salmebokkomitéene opp gjennom tida har hatt litt problemer med å få Petter Dass sitt humor til å passe inn sammen med alvorstenen i resten av salmeboka. Den restituerte Petter Dass vi finner der, smiler derfor bare mellom linjene.

Skoleverket har også hatt problemer med å gjøre noe med Petter Dass fordi han skriver et såkalt «vanskelig og uforståelig» språk som ikke ligner på Finn Erik Vinjes rettskrivingsregler og gode språkskikk. F.E.Vinje

har lært oss at det som ikke umiddelbart er forståelig, er feil. Petter Dass er ikke alltid umiddelbart forståelig, og derfor feil. Det er feil i norsk skole å arbeide for å forstå en tekst. Alternativet er:

En tar hurtigruta fra Brønnøysund til Hammerfest og har Bibelen med som reiselektyre. Deretter reiser en med hurtigruta fra Hammerfest til Bergen og leser om nordlandsjektas historie mens hurtigruta losses og lastes og tar kursen mellom fyrårn og fyrlykter langs norskekysten som jekteskipperne måtte klare seg uten. Over havstykkene hvor det er lite å se, tar en fram innføringsboka i retorikk med Aristoteles', Quintilians og Ciceros språkbrukslære. Retorikken var det grunnleggende skolefaget ved siden av bibelkunnskap både for Petter Dass og for sønnen Lars som begge studerte i Bergen før faget «norsk» ble oppretta i norsk skole. Ei lita nordlandsjekthistorie er det at Lars omkom på heimtur fra Bergen. Som sengelektyre leser en et tilfeldig utvalg fra Martin Luthers samlede verker slik at en får med seg hans dikteriske og tankemessige frodighet som ikke er ført videre i norsk lutherdom av særlig mange andre enn - Petter Dass.

Da vil ikke Petter Dass lenger fortone seg som vanskelig og uforståelig, dvs. som en feil i norsk skole, og heller ikke som et restitueringsprosjekt for salmebokkomitéene, men derimot som et samlande uttrykk for en kultur som bærer opp mye mer av dette landet enn NRK og deres språkkonsulenter gjør. Og noe av dette ser det ut som mange har fått teften av i jubileumsåret. Det skrives og synges Petter Dass som aldri før. Kulturnorge heiser flagget til topps. Det er bare den svarte lappen i seglet på nordlandsjektene som mangler. Men han som ser til hjertene, ser den kanskje der?

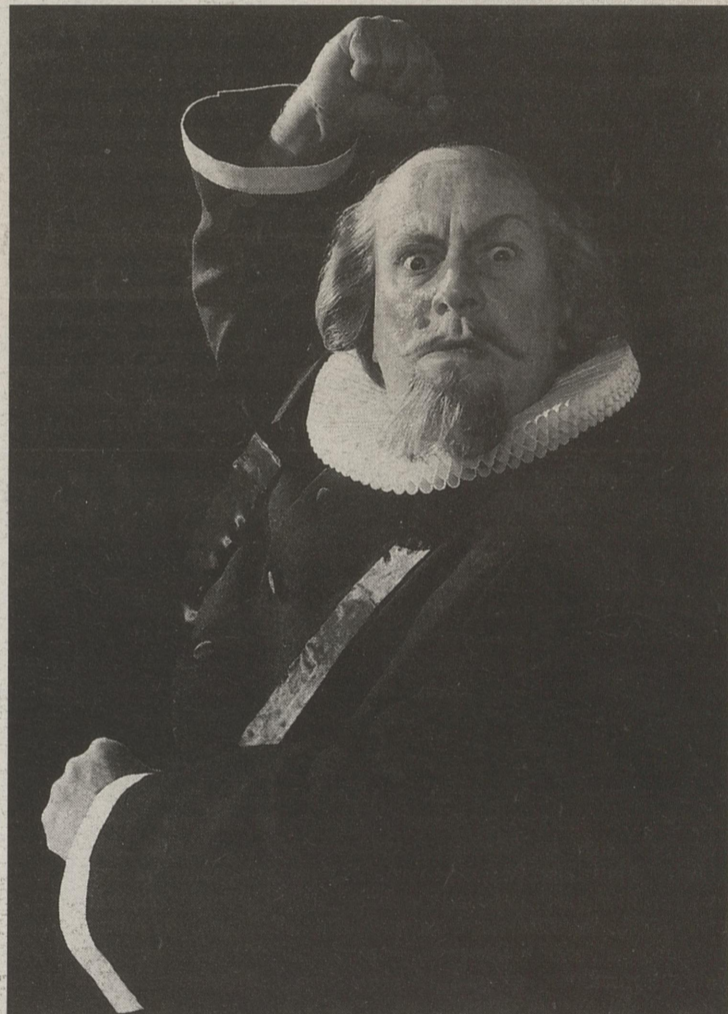
For mange har Petter Dass symbolverdi. Han figurerer ofte på ulike utsmykninger og plakater o.l. Fordelen med symbolet er at det kan fylles med ulikt innhold. Det kan f.eks. represen-

tere den mystiske Petter Dass som kunne mer enn sitt Fader vår, eller den mystiske nordlendingen, det nordnorskeste kulturlivets parallell til NRK's sjøsentrerte myter om norskingen med sine verdensomfattende fredsaktiviteter på Lillehammer og i Oslo og miljøvennlige oljeutvinning og kraftutbygging i u- og innland. Petter Dass er kjærkommen å gripe til når en vil fri til nordlendingene og reklamere for seg sjøl.

For noen representerer Petter Dass en skrivemåte. En fryder seg over språkets velklang og slående uttrykk og bilder. Mange festlige samvær av ulikt slag har blitt utsmykka med originale eller egne Petter Dass-rim f.eks. fra Nordlands Trompet. Petter Dass har gått inn i språket som et mønster det skapes folkediktning ut fra. Fantasifulle norsk-lærere som har begynt å tvile på at det bare er geniale diktere i norske skoler, har også sett muligheten her til å lære elevene å dikte morsomme bruksdikt etter forbilde.

For enkelte kan Petter Dass representere en tenkemåte. Å dikte kan en f.eks. tenke seg som et nødvendig handverk på lik linje med andre handverk for å heve samfunnets og menneskelivets standard, og for å tjene til livets opphold. Diktning foregår da ikke bare i romaner, men i heimen, i klasserommet, på arbeidsplassen, på kommunestyremøtet, i avisa og overalt hvor ord av og til skaper noe som er tjenlig, godt og vakkert. Den største trusselen mot handverket er da at en ikke har mestersens ideal å strekke seg mot, og at idealet blir industrialiseringa og masseproduksjonen av tanker og meninger gjennom markedsliberale kanaler hvor ingen andre hensyn ligger til grunn en profitten. Petter Dass anbefalte Arrebo og Bording og fikk ikke gitt ut noe av det han dikta i si levetid, med unntak av Dalevisa. Diktninga hans levde videre likevel.

For trua på gud behøver en ikke å tenke seg som et morbarnt forhold, der nærheten, varmen og følelsene er den domine-

Petter Dass (Frode Rasmussen) forteller om sin tid på jorden.

rende faktoren, eller som et elskovsforhold mellom brudgommen og brura, der erotikken og intimiteten står i fokus. En kan også tenke seg gudsforholdet som en seilas på havet. Petter Dass var en slik sjømann i åndelig forstand. Alle kreftene og elementene en måtte forholde seg til og lære å kjenne gjennom livets seilas, var ulike uttrykk for at livet var en kamp, men også for at Gud var med i den kampen. Det gjaldt å kjenne til Guds kraft fra andre krefter, og det gjaldt fremfor alt å holde humøret oppe. Ei god hjelp til det var brudgommens (Kristi) klare løfte til brura (menigheten) om å elske å ære henne alle dager. Det betydde mye for sjømannen som befant seg på livets hav. Petter Dass blir aldri intim i sine salmer, men han er trygg som en traust skipper, streng som en god

far og spøkefull som en dekksgutt. Han vet hva seilassen krever og hvor den skal ende, og han vet at mannskapet må holde sammen.

Da Petter Dass måtte reise til kongen i København for å be om tilgivelse for at han hadde besvangra prestedattera på prestegården i Vefsn, hvor han tjente som huslærer og var fattig og derfor ikke kunne gifte seg med sin forlovede, da var det kanskje ei trøst at ti andre prester fra Norge deltok på reisen i samme ærend. Livet er ofte spøkefullt, sjøl når det ser som svartest ut. Derfor:

*Om sig Folk anstille vil saa slemme,
Guds Navn slet at tie still og glemme,
Saa skal dog Stene og tørre Bene
Ey være seene hands Navn det reene
At fremme.*

til Helgeland

-en reise med
Petter Dass

L A P P O N I

I U G A MONTIUM

E L G E

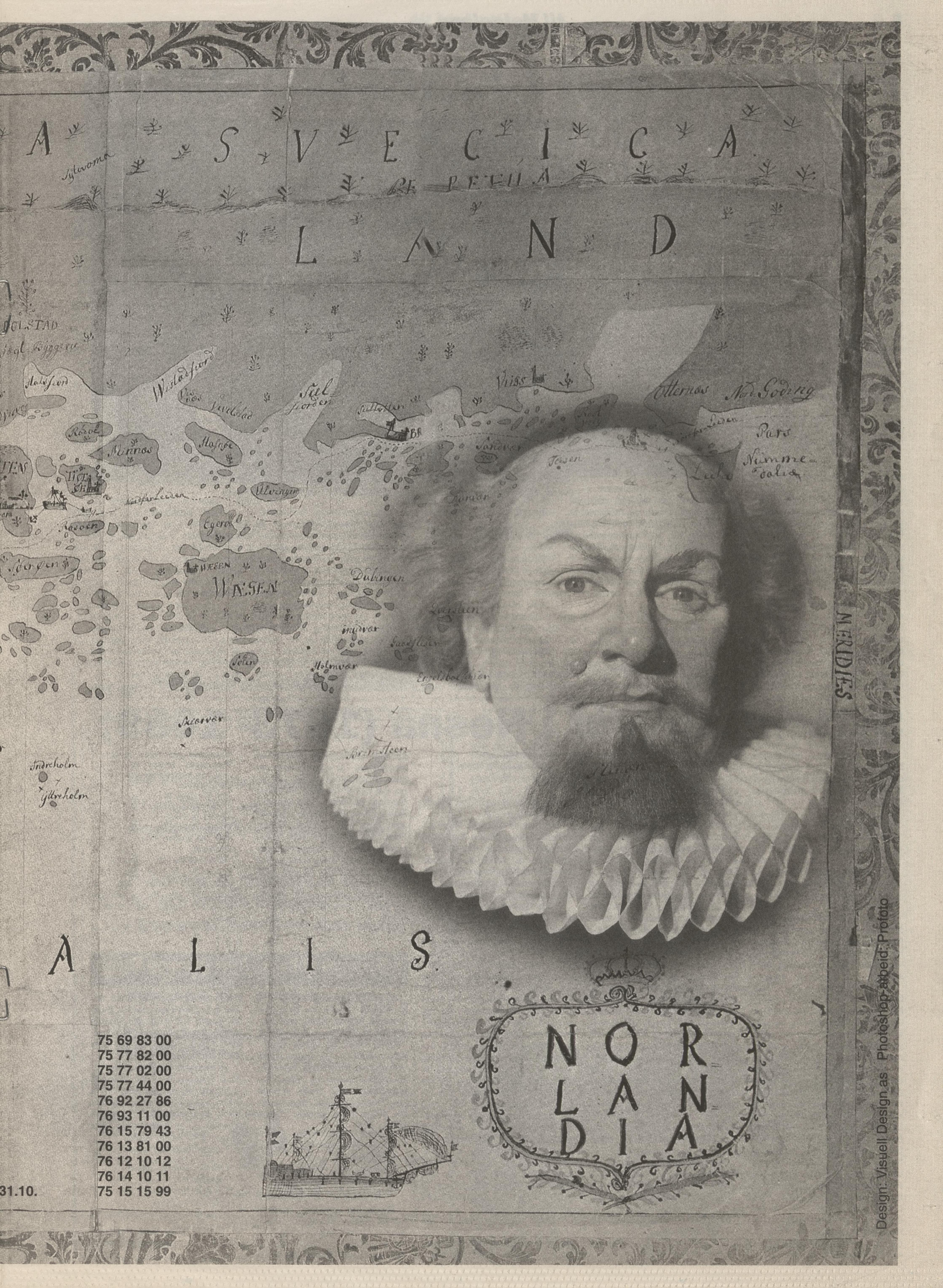

E N T R I O N

Turnepremiere Sandnessjøen 28.06. Forestilling 29.06.

Svolvær	08.09.	Billbest.: 76 07 04 11	Herøy	21.09.	75 05 83 71	Sørfold	10.10.
Leknes	09.09.	76 06 07 30	Tjøtta	25.09.	75 04 62 80	Steigen	12.10.
Sørågen	10.09.	76 09 21 90	Veststad	26.09.	75 03 71 55	Hamarøy	13.10.
Værøy	11.09.	76 09 52 96	Vega	27.09.	75 03 58 00	Kjøpsvik	14.10.
Røst	12.09.	76 09 62 21	Brønnøy	28.09.	75 02 05 58	Narvik	15.10.
Inndyr	13.09.	75 75 72 00	Terråk	30.09.	75 03 41 00	Lødingen	17.10.
Ørnes	15.09.	75 75 40 11	Sømna	01.10.	75 02 98 50	Melbu	19.10.
Rødøy	16.09.	75 09 81 00	Mosjøen	02.10.	75 11 02 78	Bø	20.10.
Træna	17.09.	75 09 51 06	Nesna	03.10.-05.10.	75 05 70 00	Sortland	21.10.
Lovund	18.09.	75 09 46 01	Rognan	07.10.	75 69 16 44	Bleik	22.10.
Dønna	19.09.	75 05 52 00	Bodø	08.10.-09.10	75 52 79 05	Mo i Rana	25.10.

Med forbehold om endringer.

A S V E C I C A
R E P U B L I C A
L A N D

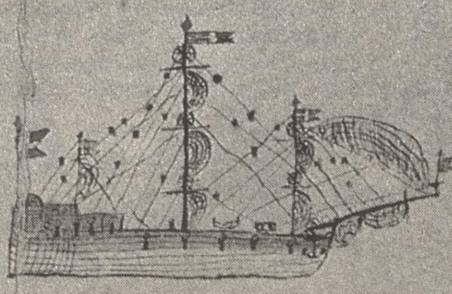
GOLSTAD
Helsingfors
Wladislaw
Siel
Viiss
Ottens
Morsodring
Rooz
Minnos
Hafne
Alvengin
Egerod
W. A. S. E. N
Dubnacen
Luzhen
inwar
Sackfleser
Holmwar
Egelsbol
Acorwar
Sacksteen
Sunderholm
Jylholm

MERIDIES

A L I S

N O R
L A N
D I A

75 69 83 00
75 77 82 00
75 77 02 00
75 77 44 00
76 92 27 86
76 93 11 00
76 15 79 43
76 13 81 00
76 12 10 12
76 14 10 11
75 15 15 99

31.10.

Design: Visuell Design as Photoshop-arbeid: Profoto

Petter Dass i klasserommet

- En utforskning av Petter Dass som dikter, prest og handelsmann gjennom prosjektbasert undervisning.

«Livets ubestandighet» er et viktig tema for Dass, det er et ynda tema i barokken, og vil prege kurset «Petter Dass i klasserommet». Petter Dass hadde som person sterke opplevelser og direkte erfaringer om hvordan lykken kan svinge. Konfrontert med uvær og mørketid blottlegges menneskelig sårbarhet. Like skiftende som været er kontrasten mellom optimisme & snarådighet og angst & hjelpeløshet. Det er likevel det aktive og handlende menneske som er idealet. I sin diktning gir Dass et betydelig bidrag til å utvikle sansen for en idividualitet, som slåt ut i blomst med det nye borgerskapet 100 år senere gjennom etableringen av det moderne, borgerlige samfunn.

Petter Dass gir oss anledning til å gå inn på mange aktuelle emner: tapet av en far, tap av verdighet og sosialt fall, etiske normer og innsikt i menneskets livsbetingelser. Å undersøke Petter Dass gir anledning til å undersøke diktningens og sangens betydning for mennesket, og hvordan vi forholder oss til tro kontra fornuft.

1600-tallet er en periode der nasjoner dannes, kolonier erobres og nye tenkemåter om mennesket og dets livsvilkår utvikles. Troen på at sannheten finnes hos en guddom avløses av en kanskje like religiøs overbevisning om at sannheten finnes hos

mennesket selv, og i dets fornuft.

Kurset vil foregå på HINE 3.-5. okt. og tar for seg viktige sider ved Petter Dass' liv og virksomhet, vi skal ta for oss noen situasjoner som har sin bakgrunn i Dass' liv og virksomhet, og undersøke dette ved å etablere dramatiske spill. Siktemålet er ikke arbeid med forestillinger, men den læring som skjer i klasserommet. Det dramapedagogiske arbeidet kan også med fordel utvikles videre i retning forestillinger for et ytre publikum. Det kan skapes et grunnlag for læring og motivasjon til å kommunisere innsikten til andre, som gir eventuelle forestillinger en annen ekthet enn det tradisjonelt skoleteater ofte har gjort.

En del av kurset og undervisningsopplegget blir vinklet direkte på forestillingen. I denne delen foreslår vi metoder og opplegg for arbeid med forestillingen i klasserommet.

Kurset er laget for lærere i grunnskolen, men vil også være av interesse for andre. Det vil se på hvilke muligheter den nye læreplanen for grunnskolen, L-97, gir for undervisning om Petter Dass og de tema som kan knyttes til hans liv, hans tid og hans diktning. Kurs og undervisningsopplegg av Tor Helge Allern.

Hefte med undervisningsopplegg kan bestilles fra Høgskolen i Nesna - telefon 75 05 78 00. Eller Nordland Teater tlf. 75 15 15 99.

Petter Dass tekster blir viktige i Marias søken etter meningen med livet.

Min vemods fryd

Petter Dass sine tekster har fremdeles aktualitet, 350 år etter hans fødsel. Den opplagte sangbarheten i hans diktning, kombinert med allmenne tema, har gjort at store deler av hans produksjon er blitt standardrepertoar i den vokale folkemusikken på Helgeland - og i landet forøvrig.

Musikkseksjonen ved HiNe har i lang tid hatt fagfolk som

har vært spesielt opptatt av de lokale folkemusikktradisjonene i regionen. Dette har resultert i store mengder innsamlet vokal- og instrumentalmusikk, notenedtegnelser, artikler i ulike tidskrift, og seinest en CD basert på slåttmateriale innsamlet av pensjonert høgskolelektor Ole Rabliås. CD'en har fått tittelen *Min vemods fryd*, og bak dette produktet står komponist og musiker Bodvar Moe (tangentinstrumenter), distriktsmusiker Jan Henrik Henriksen (ulike strenge-

instrumenter) og høgskolelektor og felespiller Ove Larsen. De to førstnevnte er tilknyttet HiNe som timelærere ved musikkseksjonen.

Min vemods fryd består av slåtter og folketonen fra Helgeland med røtter langt tilbake i tiden. Musikken er imidlertid ikledd moderne og tidsaktuelle arrangement, uten å forandre på de opprinnelige melodiene. Noe av denne musikken er innarbeidet i denne produksjonen.

Ove Larsen

Sytten skriveår i Nesna (1673- 1689)

Petter Dass regner tida si i Nesna til 17 år - 10 år som personell kapellan under Dinclou og 7 år som residerende kapellan etter Dinclous død.

*Ti år jeg hos en anden
En tjeners tjener var,
Tit flød mig sved af panden,
Fast ene byrden bar.
Men siden hjælp mig Gud,
Mine trængselsaar fik ende,
Og jeg blev reddet ud.*

Disse 17 år på Nesna blir ofte lite nevnt i litteraturhistorisk sammenheng og i lærebøker. I virkeligheten var disse 17 år svært viktige år - både litterært og personlig.

I 1669 vendte Petter Dass heim til Helgeland (fra København), som utdannet teolog, men uten arbeid. Han måtte ta den sylesetting som bød seg - en jobb som huslærer hos presten Wirtmann i Vefsn. Presten hadde også ei stedatter, Margrethe Andersdatter, som Petter forelsket seg i og ble forlovet med. Etter hvert ble det klart at han hadde kommet sin festmø nærmere enn sømmelig var - Margrethe skulle ha barn. Dette var et dårlig utgangspunkt for en kirkelig karriere. Begå «leiermål» med en kvinne uten å være gift med henne ble straffet med bøter. Straffen var noe mindre dersom man ville ekte kvinnen. Men her var det ikke snakk om en vanlig bonde, men om en som skulle bli prest og var satt til å belære andre om sedelighet og moral...

Våren 1672 måtte Petter reise til København for å be om tilgivelse hos kongen, fordi han som ugift mann hadde besvangret ei kvinne - hans egen tilkommende ektefelle. Reisen til København var sikkert ydmykende for den unge presten. I folkefantasier skulle likevel denne reisen framstå som et triumftog, der Petter Dass rei på Fandens rygg og imponerte alle med sine prekenen i Bergen og København. København-reisen går igjen i mange heroiske sagn om Petter Dass.

På grunn av alle disse innfløkte hendelsene er det usikkert om når Petter Dass flyttet til Nesna. Det endelige ansettelsesbrevet fikk han ikke før i februar 1673. I brevet fra Griffenfelt tilgis han sin «Leyermaalsforseelse» og fritas fra offentlig skrifte mot å betale en sum penger til nærmest liggende hospital. I 1673 var iallfall Petter Dass skikkelig ansatt som huskapellan i Nesna.

Stillinga som personell kapellan i Nesna representerte det lågeste trinnet i den kirkelige karrierestigen:

*Jeg siden mange dage
med kappen maatte gaa
Og den taalmodig drage
til jeg fik kjortel paa
Men dersom nogen spør:
Hvad fulgte med den Kjortel?
Et brød foruden smør.*

*Ti jeg som Jacob tjente
Foruden løn og gavn
Fik andet ey til rente
End blotte preste-navn.*

*Indtægt jeg ikke nød,
men som en anden bonde
arbeidet for mit brød.*

(Fra diktet «Petter Dass til sine Sognefolk»)

Det Petter Dass sier i klartekst, er at han ikke hadde lønn som personell kapellan. Lønna lå i utsiktene til å bli residerende kapellan når Dinclou døde. I mellomtida måtte han arbeide for sitt brød som en vanlig bonde.

Til alt hell hadde Petter privat en gård i Nesna å flytte til. Morfaren, fogden Peter Jacobsen Falch, hadde slått under seg gården Nedre Strand. Nå arvet Petter Dass denne gården etter sin mor, Anne Jonsdatter. Petter Dass var 26 år da han flyttet inn på Strand. Med seg hadde han kona Margrethe Andersdatter og det nyfødte barnet Lars. Denne sønnen Lars, døde seinere som student. Etter to år på Strand ble sønn nr. 2 født. Det var Anders, den seinere magister som skulle følge i sin fars fotspor og sjøl bli sogneprest på Alstahaug.

Da Dinclou døde i 1681, rykket Petter Dass opp til residerende kapellan. Det var ei viktig oppreisning, og økonomien ble bedre. I 1682 betalte han konsumpsjonsskatt og folkeskatt. Lensregnskapene viser at han hadde 2 tjenestere og 3 piker i sin tjeneste. Han hadde råd til å holde hestestall.

Selv om Petter Dass sa han måtte arbeide som en vanlig bonde for å overleve fordi prestelønna var jevngod med ingenting,

kan han ikke ha brukt mye tid ute på jordene, for allerede kort tid etter at han hadde flyttet til Nesna, var han ferdig med sitt første litterære produkt, «Den nordiske Dale-Viise». Det er om «Bønder som boer ind i Fiorde» Petter Dass skriver om i Dale-visen. Opplevelser i Vefsn og erfaringer fra sine reiser som huskapellan innover Rana kan ha gitt ham motivene han diktet på. Petter Dass morer seg over det folkelige, f.eks. over møtet med urenlighet:

*Saa gennem Granskov og Furu
Kom jeg til en heder Gurru,
Gav mig Møsse-Brømme
Og Rømme.
Udi Buncken laa
Fluer stor og smaa,
Ille ud det saa,
Maatte gaa derpaa.
Blev det Maaltid ædet,
Jeg svedet,
Saa jeg nær nedstyrtet af Sædet.*

Nordlands Trompet kan være påbegynt i Vefsn, men store deler ble skrevet mens han bodde i Nesna.

(Utdrag fra Øyvind Jenssens bok.)

Velkommen til Petter Dass-dager på Nesna

Petter Dass var på Nesna i 16 år. Hans kapellani var stort. Det omfattet Nesna, Rana, Hemnes, Bardal og Dønnes.

Han skrev en rekke dikt i Nesna-tiden - og hans større verker som Nordlands Trompet, Evangelie-Sange og Katechismus-Sange tok form nettopp her. Det er reist en minnestøtte for Petter Dass utenfor Nesna kirke.

*Thi Nordland saaledes
beliggende er,
Guds Lov maa forkynnes blant
Øer og Siær,
u-agnet ald Fare og Møye*

Nesna har vært skolesentrum i snart 200 år. Det første skolehuset i Nord-Norge ble reist på Nesna i 1823 og siden den tid har det vært både amtskole,

realskole og lærerskole på stedet. I dag kommer mange unge til Nesna for å gå på Kristen videregående skole og Høgskolen i Nesna - sistnevnte har over 1000 studenter.

Hovedmarkeringen finner sted i helga 3. - 5. oktober. Kommer du hit da, kan du få være med på korseminar, lærerkurs, kunstutstilling, festgudstjeneste og festforestilling. Det blir også Petter Dass løp.

Velkommen til Nesna!

*Læg Snecken fra Landet,
snoe Stavnen i Vest
Sæt beent over Havet,
det bliver os bedst
At seyle mens Vinden vil føye*

Sven Erik Forfang,
høgskoledirektør

Tourist from heaven?

Petter Dass vender tilbake...

En samtale med forfatteren Morten Jostad

Morten Jostad er født på Lillemhammer i 1953. Han har hatt oppførelser ved Nationaltheatret, Rogaland Teater, Oslo Nye Teater, Riksteatret og Den Nationale Scene. Han er både dramatiker og skuespiller, og ser på seg selv som formidler av litteratur. Han har produsert forestillinger over tekster av Kierkegaard, H.C. Andersen og Gogol. Jostad har bearbejdet og iscenesatt en rekke Holbergkomedier, og stykket «Reisefeber», om Ludvig Holbergs liv med Frode Rasmussen, ble en stor suksess både i Bergen og på turne med Riksteatret.

Stykket «Til Helgeland - en reise med Petter Dass», er hans siste dramatiske verk.

- Er dette stykket et bestillingsverk fra Nordland Teater?

- Ja, i den forstand at Frode Rasmussen gjerne ville finne noe han kunne sette opp i sitt første år som teatersjef ved Nordland Teater. Det er ofte slik ting blir til i teatret. Man arbeider med et tema og trenger noen til å forløse dette stoffet.

- Du har skrevet stykker om Kierkegaard og Holberg - og

nå Petter Dass. Er du mest glad i å skrive historiske drama?

- Nei, dette er ikke noe historisk drama - og jeg har ikke noen «historisk penn» i den forstand. Holberg jobbet jeg med i mange år, før det endelig oppsto en mulighet til å bruke det stoffet jeg hadde. Med Petter Dass var det motsatt. Jeg kjente litt til hans skrifter, men jeg ante ikke hvor stor han var før jeg leste hans samlede verker. Han fascinerte meg som forfatter og menneske. Hvor stor betydning han hadde for folket i Nord-Norge skjønte jeg først da jeg leste om at nordlendingene seilte langs kysten til Bergen med sort lapp i seglet til minne om ham i nesten to hundre år etter hans død!

- Stykket handler ikke om «den historiske Petter Dass». Hvorfor?

- Dette er et moderne drama, og jeg tror for min del at jeg ikke ville kunne skape et historisk drama. Jeg måtte finne en annen innfallsvinkel.

Mytene og historiene om Petter Dass er mange, og det har vært en overvekt av interesse for disse og mindre om hans forfatterskap. Min innfallsvinkel var tekstene hans, og den betydning de har hatt for nordnorsk identi-

tet og selvforståelse. Han er jo klart den helt sentrale norske forfatter på 1600-tallet.

Det er Petter Dass' religiøse diktning som står i sentrum i denne forestillingen. Fordi stykket forsøker å gå inn i et eksistensielt spenningsfelt.

Men Petter Dass' tenkemåte er ikke bare ett med barokkens tidsalder men også med ortodoksens høyaldre, og det må vi ta på alvor når vi studerer Dass. I hans tid var rett-troenhet i forhold til kongen og til religionen en og samme sak. Han forsvarte dette fra først til sist, og det er ganske fjernt fra vår måte å tenke på. Det står i grell kontrast til vår måte å tenke på i politikk og livssyn.

- I ditt stykke vender Petter Dass tilbake til Helgeland og til sine sognebarn etter 350 år. Hvordan kom du på den ideen?

- Det kom ved at han var så vanskelig å gripe tak i. Og det kom ut fra det samarbeidet Frode Rasmussen og jeg har hatt med Holberg. Holberg har moderne trekk, og som aldrende mann tviler han på alt. Petter Dass tviler tilsynelatende aldri. Disse to levde til dels under de samme konger - men representerer to så vidt forskjellige tidsepoker og to vidt forskjellige måter å tenke på.

Det jeg har tatt utgangspunkt i er: Hva er det vi i dag søker i Herr Petters skrifter og i historien om hans liv, midt oppi våre liv og vår verden?

Hvorfor tiltrekkes vi av dette mennesket som levde i en tid så fullstendig forskjellig fra vår? Er det kulturhistorisk interesse som driver oss, eller kan det tenkes det er nostalgi - at vi trenger å lengte bort ifra vår egen tid og inn i hans?

Vi lever i en verden som er vanskelig å for-

holde seg til. Vår tids mennesker er søkende - vi søker blant annet etter enkelhet og helhet. Det kan virke som om Herr Petters tid setter vår kultur og vår tenkemåte i et tydelig relieff.

Derfor blir det først og fremst en forestilling som handler om vårt ståsted i 1997.

- Det jeg så for meg først var dette koret på Helgelandskysten, og ei jente, Marie, og som får et helt spesielt forhold til Petter Dass. Kor over hele Norge arbeider med tekster av Petter Dass, og lever med hans tankeverden gjennom flere måneder av sitt liv. De må jo preges av dette, akkurat som en skuespiller som beskjefstiger seg med Shakespeare i flere måneder. Mange bruker overskudd og fritid på dette rundt om i Norge i dag. Og hva gjør dette med oss? For det gjør vel noe med oss? Eller blir det bare en ytre samværsform, hvor man har respekt for det gamle, for tradisjonene? Er det nostalgi eller en slags tilflukt til noe annet? Noe vi tror er bedre, voldsommere, sterkere og gir klarere svar enn de vi har i vår tid?

- Hvem er Marie?

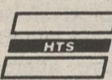
- Marie er et helt enkelt og rett frem menneske uten utdanning, som bare stopper opp og spør: Hvorfor. Hun krever et klart svar av seg selv og de andre i koret. Hva mener vi med å synge dette i dag, og å bruke så mye tid, krefter og innsats på dette? Hun har en språkbevissthet hun ikke får brukt til daglig,

men plutselig ser hun tekstene i sangene, og undringen kommer, og hun får klangbunn for sine tanker.

- Petter Dass kommer som en turist fra en annen tid - for å sørge for at hun blir med på konserten på den store sangens dag. Han kommer for å undersøke hennes spørsmål. Hennes ønske om å nå en dypere innsikt blir ikke oppfylt. Hans ønske om å studere verden i dag er ikke det bærende motivet hos ham.

- Jeg er ellers opptatt av hvordan de tidligere tider lever i oss og med oss: koret som øver og sliter og synger de gamle sangene. Og det er slik høytid over bunadene som koret pynter seg med, hvor vi har en stolt tradisjon over hele landet. Og hva er bunadene? Det er stasplagg som er skapt ut av drakter delvis fra Petter Dass' tid. Både i snitt, farge og stoff er de inspirert av drakter fra 1700-tallet. Jeg tror at den type bruk av nasjonaldrakter og høytid som ligger rundt det er noe av det siste vi har av en hellig «rite» som er ens for hele landet. Det blir like hellig som søndags-gudstjenestene var før i tiden. Og dette er noe svært mange mennesker har et forhold til. Det er omgitt av alvor og høytid, fordi det springer ut av noe dypt alvorlig som man bærer med seg og som man ønsker å bevare - en rite som ennå er levende i det norske folk, og det fascinerer meg veldig.

M.Hj.

Helgeland Trafikkselskap

AKSJESELSKAP

Postboks 603, 8801 SANDNESSJØEN - Tel 75 06 41 00 Telefax 75 04 02 56

*Fra Træna/Selvær i nord og
Fornvik/Tjotta i sør.*

Fra Mosjøen/Mo i øst og Vega i Vest.

*Med våre ferjer, hurtigbåter og busser
kan du ta deg fram til de fleste
arrangementer under Petter Dass dagene.*

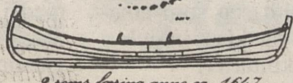
*Benytt også anledningen til en rundttur i
Petter Dass' rike - mulighetene er mange.*

Kontakt oss på telefon 75 06 41 00, og vi vil hjelpe deg med reiserute.

*«Først ville vi sam-
Paa toe-rommit Fe-*

*men en Dag eller to
-ring om Cerne roe»*

2. roms foring anno ca. 1647

*Jubilæumsgave til Petter Dass-museet 1997
fra Helgeland Trafikkselskap AS*

Om melodiene til Petters tekster

Petter Dass' tekster trykkes i stadig nye opplag. Nesten uten unntak uten melodier. Et mysterium, all den stund det stort sett er sangtekster det er snakk om. All den stund det finnes mellom 500 og 1000 folketoner fra hele landet til d om lag 150 sangene han skrev. All den stund komponister som Ole Olsen, David Monrad-Johansen, Sigvald Tveit m.fl. har tonesatt flere av dem.

Til tross for dette har det nærmest vært et detektivarbeid å finne melodier til andre sanger enn «Herre Gud dit dyre Navn og Ære». Den er jo å finne i salmeboka, - representert med en av sine minst 20 melodivarianter.

Denne utilgjengeligheten på nedskrevne melodier har ikke bare vært negativ. Den har også ført til stor musikalsk kreativitet rundt Petter Dass. For mitt eget vedkommende begynte det slik, - jeg fant ikke melodien og visste ikke hvor jeg skulle lete. Så måtte jeg lete i meg selv.

Ola Bremnes

Jektefarten i Nord-Norge

Jekta var en stedbunden farkost og skulle først og fremst tilfredsstillende bygdes eget transportbehov.

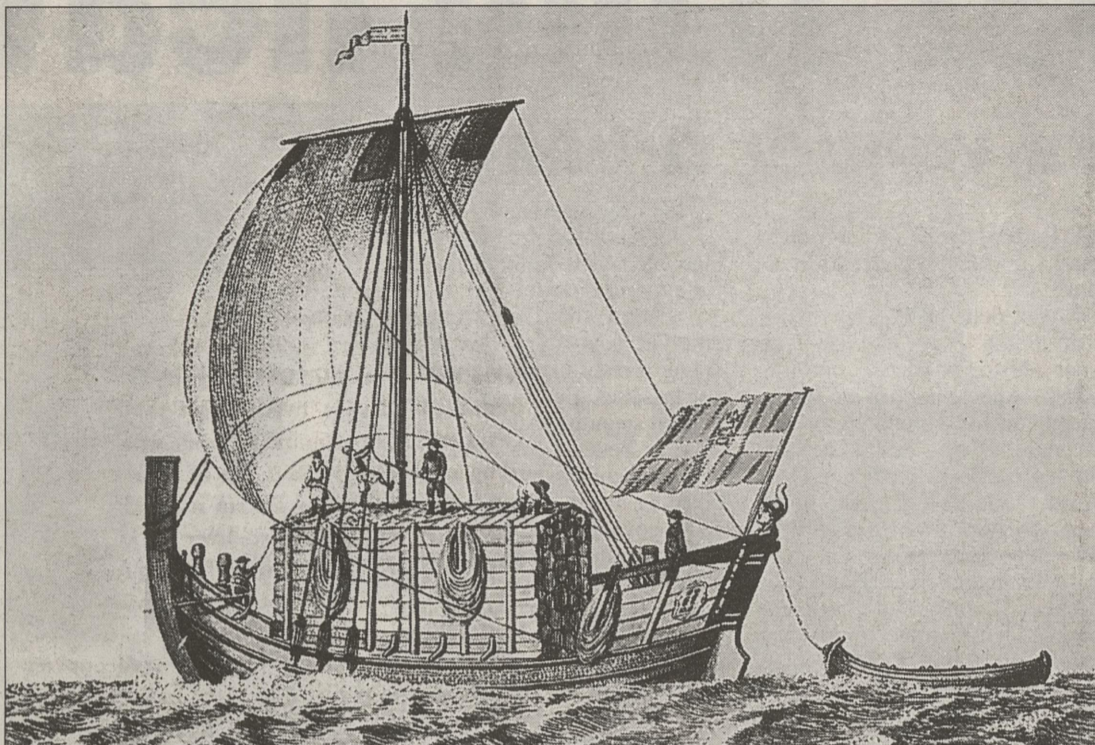
Den bar havets og markens grøde den lange veien til byen, der bygdefolket fikk en kjærkommen om enn mager belønning for sin innsats. «Byen» for jektefolket, nesten uansett hvor de kom fra, het Bergen.

De såkalte jektestevner var høydepunktet i nordlendingenes liv. To ganger i året, først tidlig på sommeren, deretter utpå høstparten, kom nordlandsjektene til Bergen. Fra våre tre nordligste fylker kunne det vært hundre jekter eller mer ved hvert stevne, og de var ofte 10-12 i følge.

At tørrfiskeren endte i Bergen hadde flere årsaker. Alt på 1200-tallet var det vanlig at byene hadde privilegier som ga dem retten til handel i et område. På denne måten ble Nord-Norge Bergens oppland. Nordlendingene solgte nesten all sin fisk til Bergen og kjøpte de varer de selv trengte til livets opphold der.

Fra gammelt av var det enkelt å få kreditt hos kjøpmannen i Bergen. Denne kreditten var selvsagt grei å ty til når en var i knipe - på den annen side fikk kjøpmannen dermed et meget godt tak på sin kunde. Betalingen for fisk var ofte lav og mange av de matvarene som ble solgt nordover, blir beskrevet som dyrefor. Bergen hadde alt det vår nordligste landsdel manglet av mat og andre livsfornödenheter. Den hadde det nødvendige apparat til å ta imot alle fiskeproduktene og til å avvikle den store trafikken på en effektiv måte. Byen hadde dessuten med sitt fremmedartede og internasjonale miljø et spesielt tak på folket nordfra, og kontakten mellom Bergens kjøpmenn og fiskere hadde gått i arv gjennom flere slektsledd. Ferden sørover var noe av en pilgrimstur, noe man levde lenge på og som ga status og selvfullelse.

Det var lofotfisket som dannet grunnlaget for jektefarten fra

Nord-Norge. I den lyse årstid med god bøl kunne turen ofte fortone seg som en lystseilas. Ferden gikk gjennom skjærgården mesteparten av veien. Var været deriomot dårlig, var denne innenskjærs seilassen ikke fri for problemer. Hvilke hjelpemidler hadde styrmannen til å finne veien fram og tilbake? Normalt får man forståelsen av at det til siste halvdel av 1800-tallet verken fantes kart, sjømerker, fyrlykter eller annen oppmerking av leden.

Åpne som jektene var, var de best egnet for innenskjærs seilas. Skjærgårdens muligheter ble da også utnyttet så langt det gikk an. Men seilassen innenskjærs hadde også sine problemer. Blant annet stilte den helt spesielle krav til farvannskunnskap. Vindforholdene i skjærgården var heller ikke alltid de gunstigste. Seilas i mørke var derfor en hasard som de færreste ga seg i kast med. Når det led mot høst, tok de alltid havn om natten. Ofte seilet flere jekter sammen, og når de la til lands, var dette en kjærkommen anledning til selskapeleg samvær. Stadthavet

var, om ikke jekteseilernes store skrekk, så ihvert fall noe de hadde den største respekt for. Dette var den farligste strekningen på veien, og her endte av og til seilassen for godt. Under en storm på Stadthavet i 1692 forliste hele 16 nordlandsjekter mens de prøvde å finne den korteste og beste veien til land. En av jektene tilhørte Petter Dass, som etter den tragiske hendelsen nedskrev følgende linjer:

*Et Tusend Seks Hundrede nitti til to,
Da var der flere der græd end der lo,
Den Tid vore Jægter de stødte
Paa Banker og Grunde i store Stats Hav
Man saa verken Stuv eller Stikke deraf
Det sendtes Neptuno til Bytte
Min Jægt var i Selskab og stødte derhos
Der foor baade Midler og timelig Gods:
Gud ske tusenfald Ære!
Du togst det igjen det du selver mig gav
Se! Nøgen fra Moder og nøgen i Grav,
Mit Symbolum stedse skal være
Hvad skjötter jeg Havet tilføied mig
Vold!
Gud haver tidobbelt igjen i Behold,
Lad bruse de Bølger og brumle!
Mit Gods er nedsjunken, men ikke mit
Sind;
Naar vi den tilkommende Verden gaar
ind,
Da skal os Ulykken ei tumle!*

Ellers gjorde krigen 1807-14 et adskillig større innhugg i jektebestanden enn de stormene de fra tid til annen måtte igjennom.

At veien var lang og utkommet dårlig, spesielt for dem som bodde lengst nord, mener Petter Dass. I «Nordlands Trompet» sier han bl.a.:

*Det er en elendig og jammerlig Sag
For alle Nordfarer en farlig Umag.
Med aabne Fartøier og Jægter,
At fare saa lang en umaadelig Vei:
Hvad Fare medfører jeg skrive vil ei,
Mig Tiden det ogsaa benægter*

Var værgudene i det rette hjørnet kunne reisen fra Bergen til Lofoten gjøres unna på 3-4 døgn. Med motvind kunne turen ta like mange uker, kanskje mer.

Oppholdet i Bergen ble absolutt betraktet som noe positivt, noe nordlendingene så fram til og som de levde lenge på etter at de var kommet hjem til bygda igjen. Når jektene dro hjem igjen etter et spennende og opplevelsesrikt besøk i Hansastaden var bl.a. malt, mel, metaller, klær, lær og salt, for å nevne noen av de mer nødtørftige varelag som

fant veien til de nordnorske bygdene. I tillegg til mat og redskaper forekom en del drikkevarer og tobakk.

En del bakverk ble også innkjøpt i Bergen som emballasje ble ofte benyttet likkister, som også var en del av lasten.

Det lå i sakens natur at de fleste jekteeierne måtte være relativt velstående. Ofte drev de handel ved siden av jektebruket, eller de kunne være velstående bønder.

Retten til å drive jektefart var arvelig. Eiendomsforholdet varierte gjennom tidene. Før 1739 kunne hvem som helst som hadde de nødvendige midler skaffe seg jekt og begynne å seile på Bergen. I praksis betydde det embetsmenn og prester, velstående bønder og handelsmenn.

Fra 1739 fratok de geistlige og embetsmenn å drive jektefart.

En av jektas argeste fiender var pæleormen. Ble ikke fartøyet passet, var det ferdig på få år. Det eneste midlet var tjære. Og jekta ble derfor ofte trukket på land, skrubbet og tjæret. Jektesetting var en tradisjonsrik foreteelse. Det samlet folk fra hele bygda - det kunne samle opptil hundre mann i sving. Betaling fikk de ikke, og drivkraften var gratis traktament. Hovedbestanddelen i menyen var kavrering og gammelost som ble skyllet ned med et stort antall drammer med karene fulgte også kjerringer, unger kjærestes, familie og venner. Alle mer og mindre delaktige i jektesettingen og de påfølgende festligheter, der det kunne være både dans slagsmål og andre folkeforlystelser.

Den tradisjonelle jektefarten begynte å stagnere allerede i begynnelsen av 1800-tallet, årsaken var først og fremst stigende etterspørsel etter klippfisk og dårlig fortjeneste på tørrfisk. Dette ga dødsstøtet til den tradisjonsrike jektefarten med tørrfisk. Jektene ble overført til annen virksomhet - og forsvant etter hvert helt.

Mot slutten av 1800-tallet sang jekta sin svanesang. Det var vel blant annet dampskipene som var den direkte årsak.

Syng ut på Den Store Sangens Dag

Korsang - en ekte folkebevegelse

Gammel og ung synger sammen i kor. På tvers av alle andre interesser, sosial status og bosetning - folk står i kor over hele landet. Korsangen er som et bolverk mot vintermørke og nedgangstider, blir det sagt.

Korbevegelsen er en av de største amatørmusikk-bevegelser i Norge, og en rik og viktig del av norsk kulturhistorie.

Over hele Europa blomstret mannskorsangen i forrige århundre. I kjølvannet av den franske revolusjonen vokste det frem ideer om store fester hvor alle stender i folket deltok i sang. Utspinget til denne folkelige bevegelse finner vi tidlig på 1800-tallet i Sveits. Her var det sangerfester og folkefester hvor romantikkens glød for nasjonal selvstendighet, folkets suverenitet og kunstens liv i folket fikk næring. Gjennom sangen kunne man stimulere til forbødning. Dette fikk selvsagt betydning for

den norske korbevegelsen. Mannskor - for det var menn som var dominerende i begynnelsen - har hatt stor betydning for norsk kulturhistorie.

Ressursene i Norge var få, kunnskapene mangelfulle, musikkmiljøet lite og undervisning ble gitt bare instrumentalt. Sangkunsten ble forsømt. Men når mannskorsangen først slår rot omkring 1850, tok det ikke lang tid før den skjøt skudd over hele landet: grunnen var beredt både ideologisk og praktisk.

Det dukket opp mannskorer over hele landet. Man hadde lenge hatt den overbevisning om at sangen kan glede i gode tider og styrke i tunge. Den kan stimulere fellesskapsfølelsen - innenfor og på tvers av landegrensene.

Norge hadde på sett og vis fått sin politiske frihet i 1814, og skulle konstituere seg innenfra som nasjon. Sangerfesten i Ber-

gen i 1863 fungerte som inspirator for Ibsen. Under dette stevnet betonte man nettopp samlingsbetonen. Etter hvert grodde det frem en landsomfattende mannskorsangbevegelse stimulert av de mange sangerfestene. Disse stevnene ble viktige fora for samtidens tanker, musikk og diktning.

Da Norge og norsk samtidsmusikk skulle presenteres på Verdensutstillingen i Paris i 1889, mønstret man et sammensatt kor av menn!

Initiativet til sangerfestene kom fra Den norske Studentersangforening med Johan Diderik Behrens i spissen. Denne sangforeningen regnes for å være Norges eldste faste kor, og ble stiftet våren 1845. Johan Gottfried Conradi grunnla samme høst Kristiania Haandwerker Sangforening og Handelsstandens Sangerforening. De demokratiske aspekter ble det også lagt stor

vekt på: Sangen var for alle - ikke for en elite.

Var det så ingen kvinner i denne mannsdominerte kulturhistoriske bilde?

Jo - de finner vi som komponister. Det er et enestående fenomen i Norden. Den første som fikk betydelig kunstnerisk posisjon, var Agathe Backer Grøndahl. Hun bidro til flere mannskorsanger. Det gjorde også Frederikke Egeberg (1815-1861) og Frederikke Barth (f 1819).

1800-tallets korhistorie viser at sangen - mannskorsang først, senere blandet kor - ble ved siden av folkemusikken det området folk kunne innlate seg på uten å være notekyndig. Korsangen har holdt seg som amatørvirksomhet og kjær impuls i landets lokale kulturliv.

Korene i dag har dermed en lang og god kulturhistorisk tradisjon å støtte seg til.

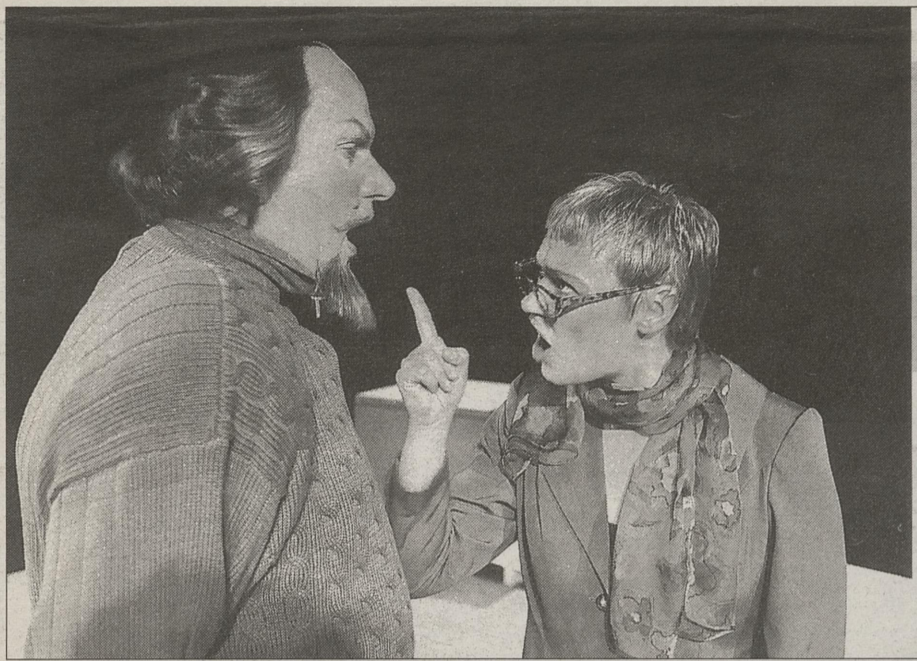
Norges Korforbund (NK) har

ca. 32.000 sangere fordelt på ca. 1000 kor over hele landet. Ved siden av finnes det minst like mange sangere i andre korsammenslutninger, som KFUM og KFUK-korene, Ten-sing, arbeiderbevegelsens kor og kirkekor - og dessuten store «mørketall» - dvs. uregistrerte kor.

NKS overordnede mål er «å gi korsangen mulighet for større utbredelse og høyere kvalitet», sier vedtektene. Det store fellesskapet bidrar til å øke korenes kvalitet og status. Distriktsforbundene i det enkelte kors lokal-miljø legger forholdene til rette for lokale stevner, kurs, konserter og andre koraktiviteter.

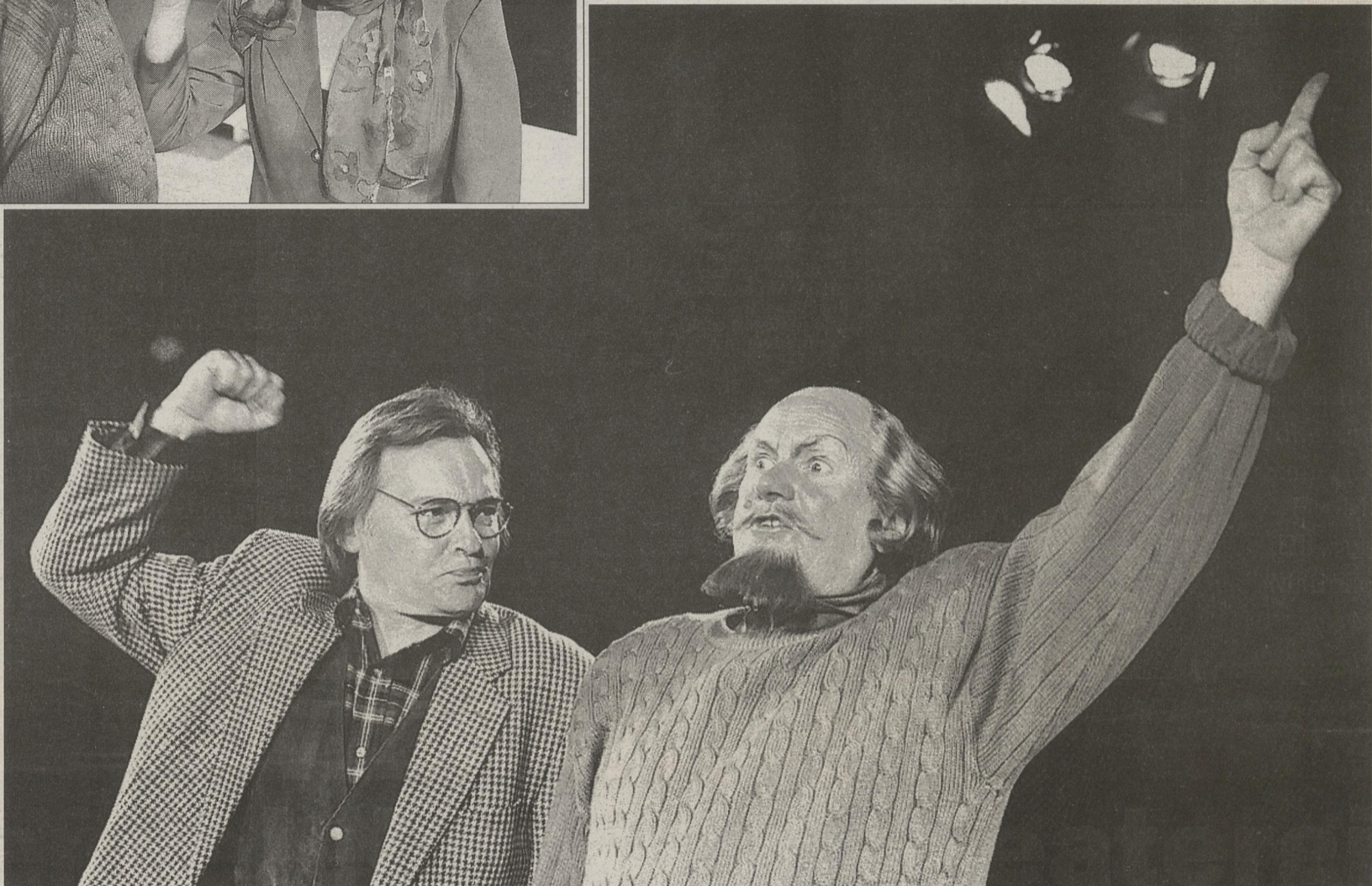
«Det er en myte at folk er med i kor for det sosiale rundt det. ≈ oppleve noe sammen gjennom musikalsk kvalitet har en sterk følelsesmessig dimensjon.»

(Carl Høgseth
- leder av Grex Vocalis)

OVER: Oljekonsulent Lisen (Hæge Manheim) prøver iherdig å forklare for Petter at det er Statoil som får oljen opp fra havbunnen.

..bilder fra forestillingen

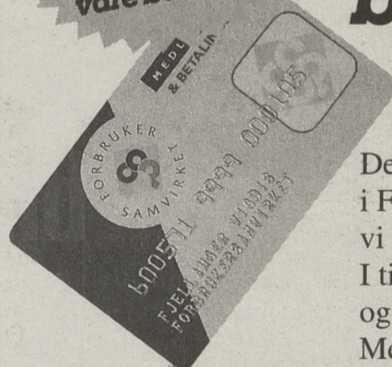
Den lokale presten (Thomas Fasting) blir inspirert av nærværet til Petter Dass.

NBS Reisebyrå
ønsker
Nordland Teater
lykke til
med premieren

NSB **Reisebyrå**

Nye fordeler i Forbrukersamvirkets Medlemskort:

3% kjøpeutbytte
(eks. mva)
i alle
våre butikker

Landets mest lønnsomme betalingskort?

Det skal være lønnsomt å være medlem i Forbrukersamvirket. Derfor arbeider vi hele tiden med å utvikle nye fordeler. I tillegg til kjøpeutbytte, medlemstilbud og lignende, kan vi nå tilby deg et Medlemskort som du også kan betale med i våre butikker, med helt andre betingelser enn bankene har.

- Handlekonto til høyrentebetingelser 3% på innstående inntil kr. 10.000,-.
- Gratis å betale med kortet.
- Gebyrfrie kontantuttak i butikk når du handler.
- Penger i reserve – mulighet for kreditt inntil 30.000,-.
- Bedre oversikt over din økonomi, med kontofon 24 timer i døgnet.

Rana Samvirkelag

Helligt vorde dit Naavn

Sjungs under sin egen Melodie

Herre GUD! Dit Dyre Navn og Ære
Over Verden høyt i Savn maa være,
Og alle Siæle, og alle Træle
Og hver Geselle de skal fortælle
Din Ære.

Om sig Folk anstille vil saa slemme,
GUDs Navn slet at tie still og glemme,
Saa skal dog Stene og tørre Bene
Ey være seene hands Navn det reene
At fremme.

Ja før GUD sin Ære skal forlise,
Før skal Hav og grommen Hval ham prise,
Samt og Tanteyen, som løber Leyen,
Steenbid og Seyen og Torsk og Skreyene.
Og Niise.

GUD er GUD, om alle Land laa øde,
GUD er GUD, om alle Mand var døde,
Om Folk forsvimler, i HERrens Himler
Urtallig Vrimler, som slær paa Cimler
Hin Søde.

Skulle HERren fattis Bram og Svenne?
See, ti tusind staar for ham og tienne,
Ja tusind gange ti tusind mange,
Hvis smukke Sange med Klang kand prange
Der henne.

